

PRODUKTIVITETSKOMMISJONEN

En offentlig kommisjon oppnevnt av Regjeringen for å fremme forslag som kan styrke produktivitet og vekstevne i norsk økonomi.

Ved et vendepunkt: Fra ressursøkonomi til kunnskapsøkonomi

Jørn Rattsø

11. februar 2016

Mandat

- Kartlegge og analysere årsaker til den svakere produktivitetsutviklingen siden 2005
- Fremme konkrete forslag som kan styrke produktiviteten og vekstevnen i norsk økonomi

Kommisjonens medlemmer

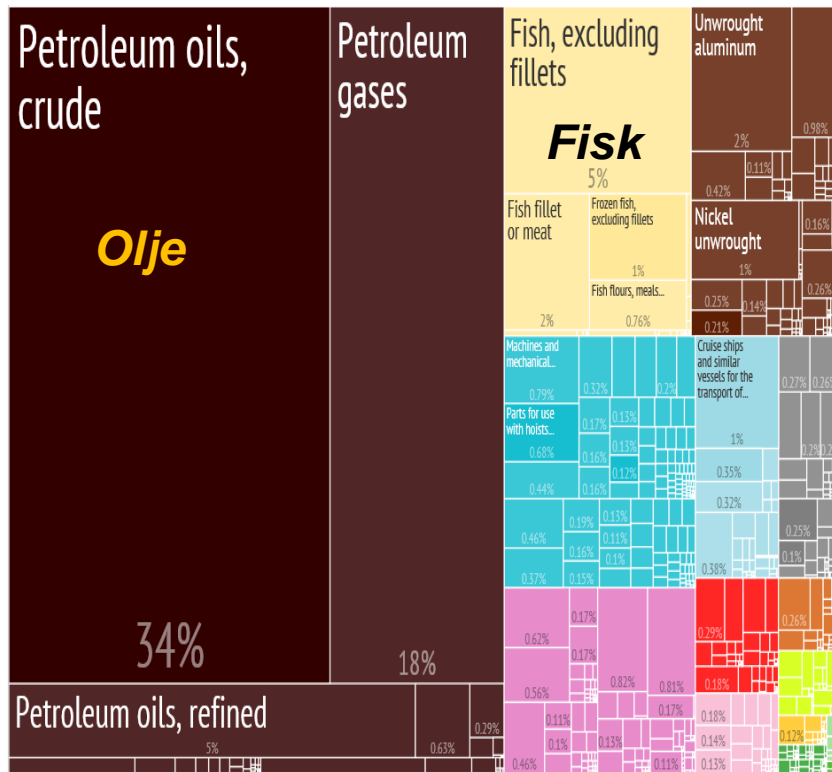
- Professor Jørn Rattsø (utvalgsleder), Trondheim
- Direktør Marianne Andreassen, Oslo
- Spesialrådgiver Tore Eriksen, Oslo
- Styreleder og selvstendig næringsdrivende Siri Beate Hatlen, Bærum
- Forretningsfører Hans Olav Karde, Tromsø
- Direktør i Statistisk sentralbyrå Christine Benedichte Meyer, Bergen
- Konserndirektør Toril Nag, Stavanger
- Professor Kjell Gunnar Salvanes, Bergen
- Direktør Simen Vier Simensen, Oslo
- Professor Peter Birch Sørensen, Danmark (til august 2015)

Produktivitetsvekst

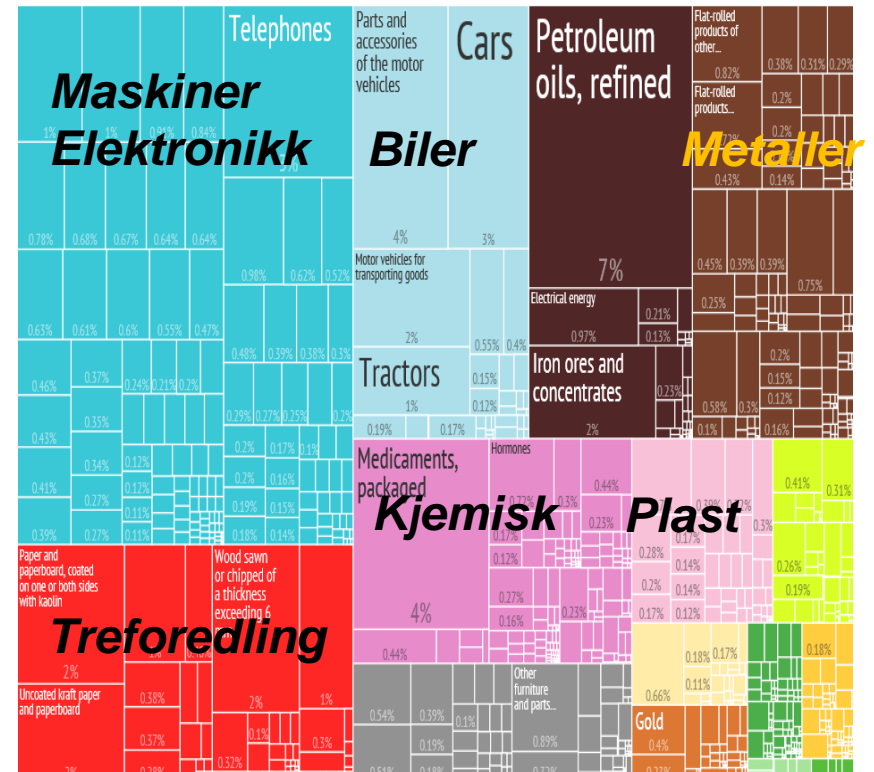
- Et lite land må utnytte internasjonal teknologiutvikling
- Hva bestemmer evnen til slik adopsjon?
- Grunnleggende forutsetninger er kunnskap, infrastruktur og rammebetingelser næringsliv
- Kobling til det internasjonale, åpenhet i økonomi og kompleksitet i eksport
- Egne innovasjoner
- Kreativ destruksjon

Fra ressursorientert økonomi til mer kunnskapsbasert næringsliv

Norge

Sverige

Kilde: Harvard Economic Complexity Index.

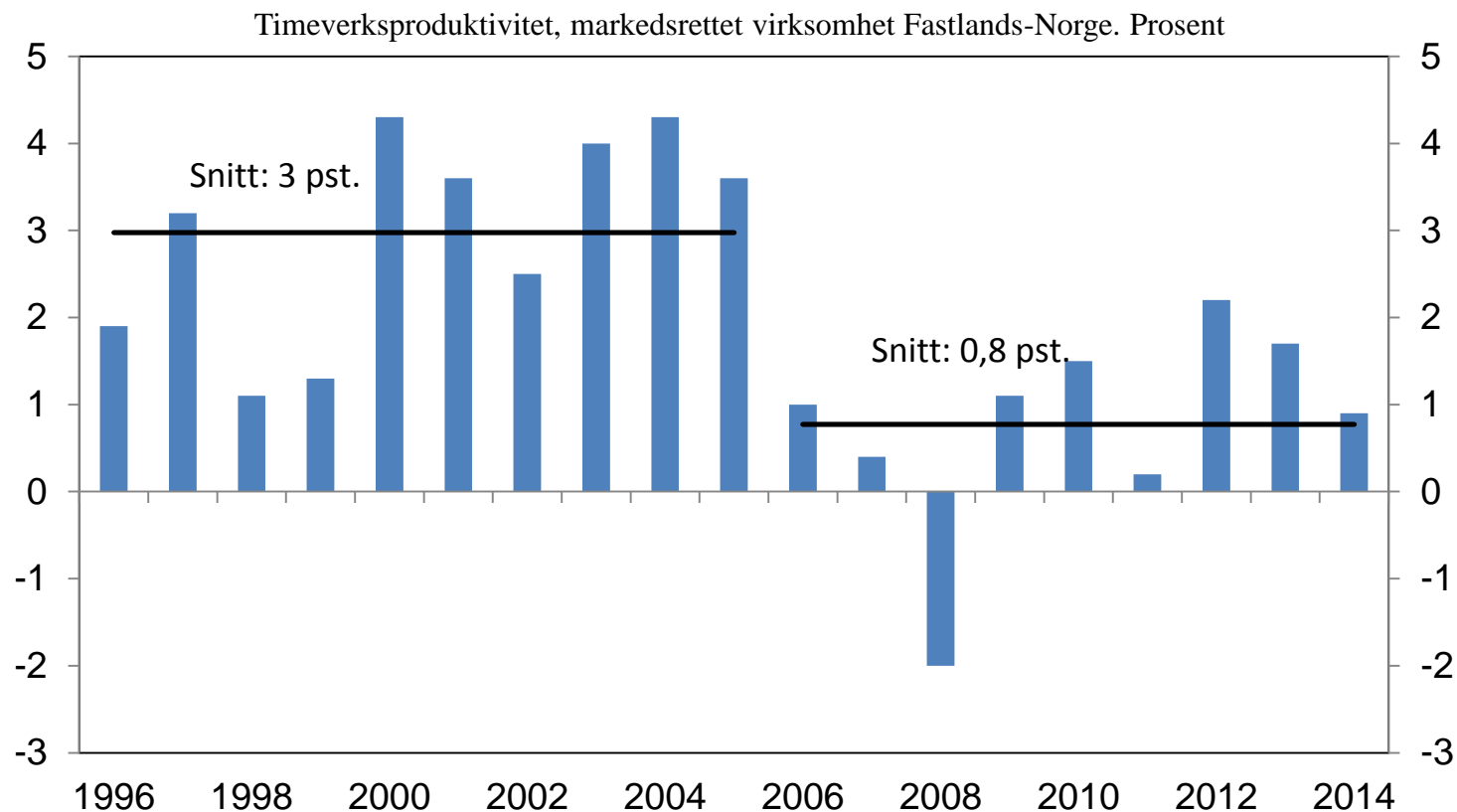
Ved et vendepunkt

- 1) Olje/gass næringen gir mindre vekstbidrag
 - 2) Fondsoppbyggingen avtar, gradvis mindre handlefrihet i offentlige budsjetter
 - 3) Eldre befolkning, mindre sysselsetting og større helse/ omsorgsbehov
- Fra ressursøkonomi til nye næringer
 - Kunnskap viktigste konkurransefaktor
 - Over til kunnskapsøkonomi

Hva kreves?

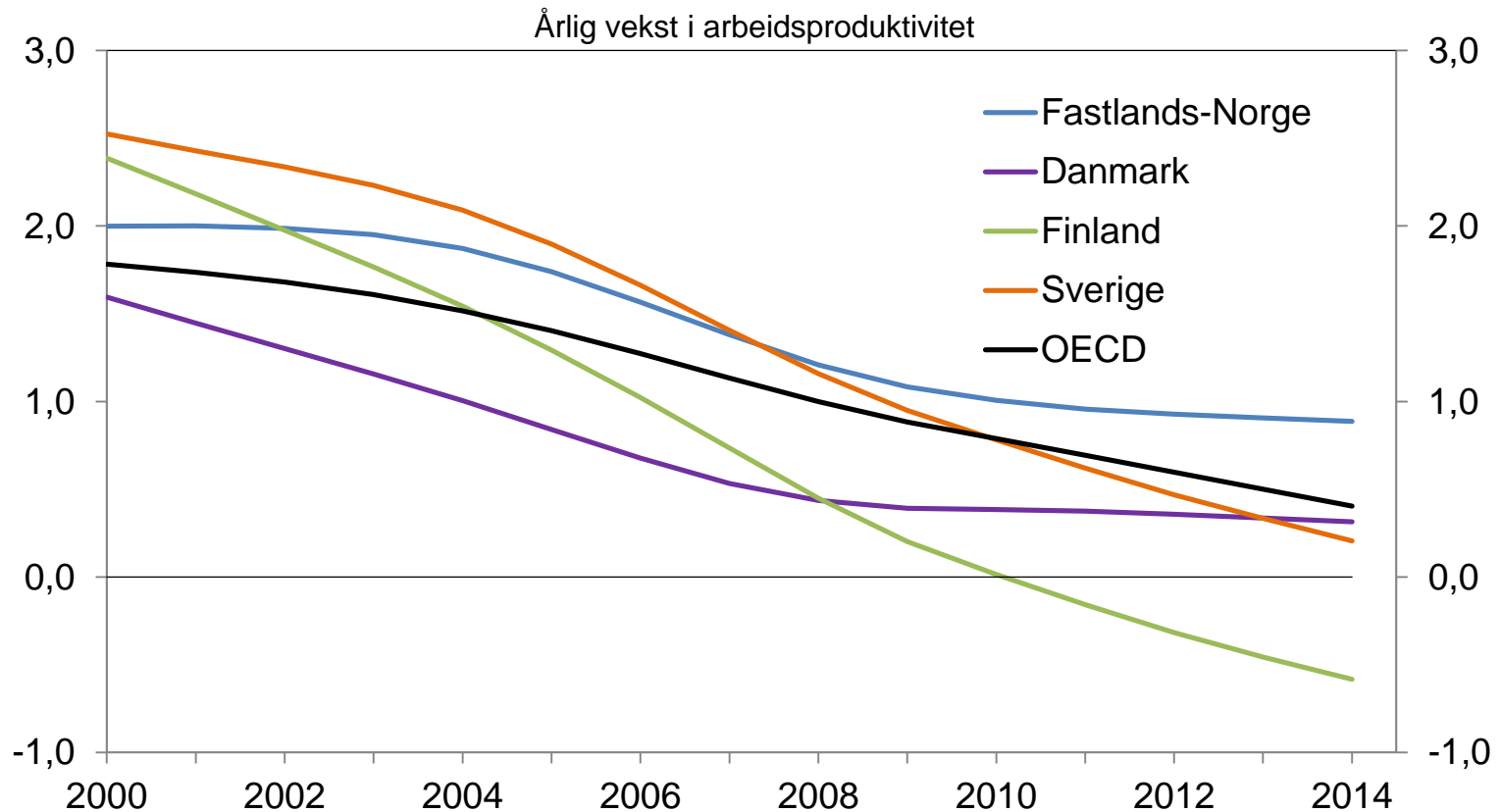
- Høyere vektlegging av produktivitet og samfunnsøkonomisk lønnsomhet
- Opprusting av kunnskapsproduksjon: utdanning, forskning og innovasjon er for svak for dagens teknologiutvikling
- Rammebetingelser for næringsliv og arbeidsliv må fremme omleggingen
- Pengerikeligheten er slutt, hardere prioriteringer i offentlig sektor, legge ned gamle aktiviteter for plass til nytt

Historisk lav produktivitsvekst etter 2005

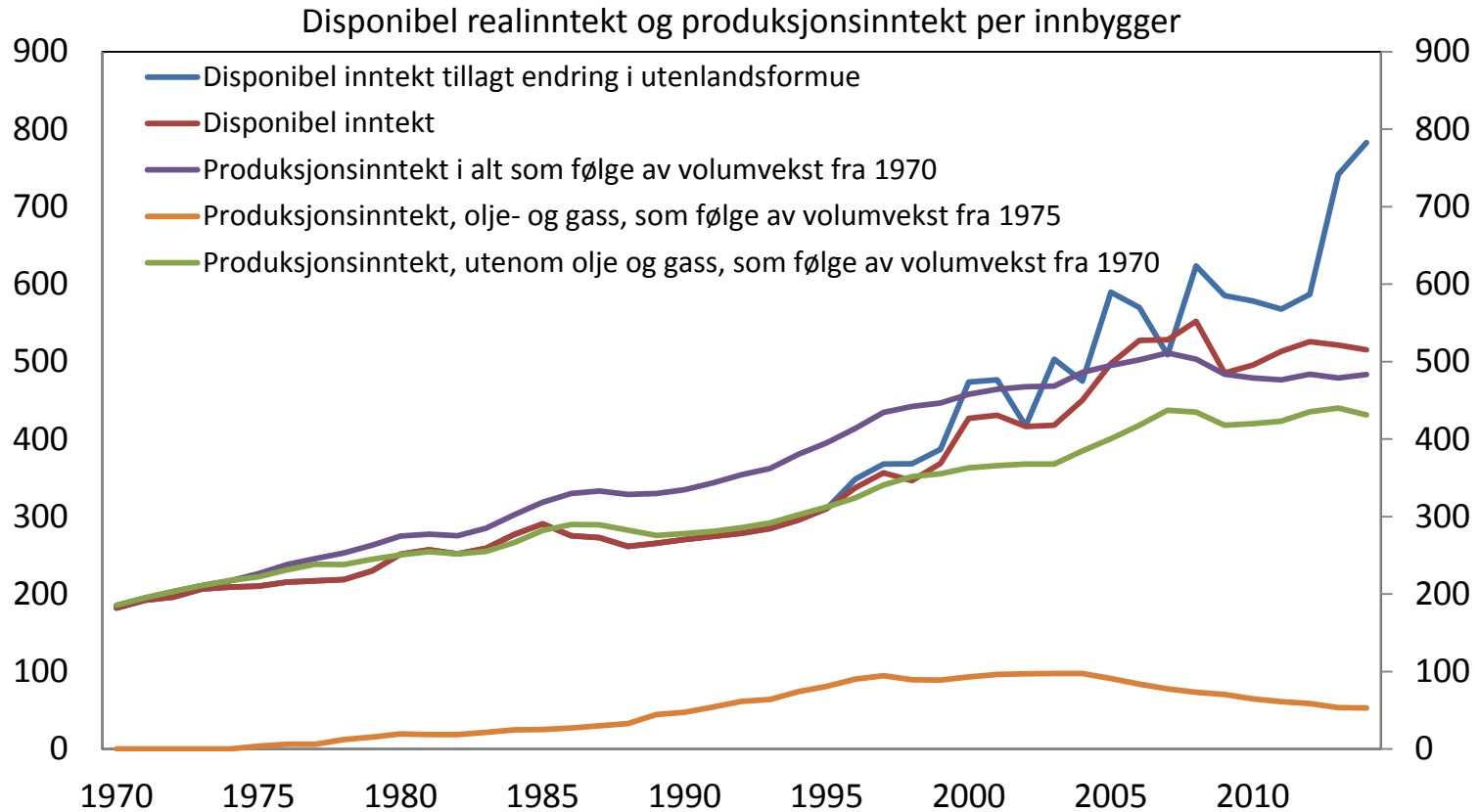
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Trendveksten har falt, nå under 1%

Kilde: OECD.

Lav produktivitetsvekst etter 2005 har vært maskert av høy oljepris

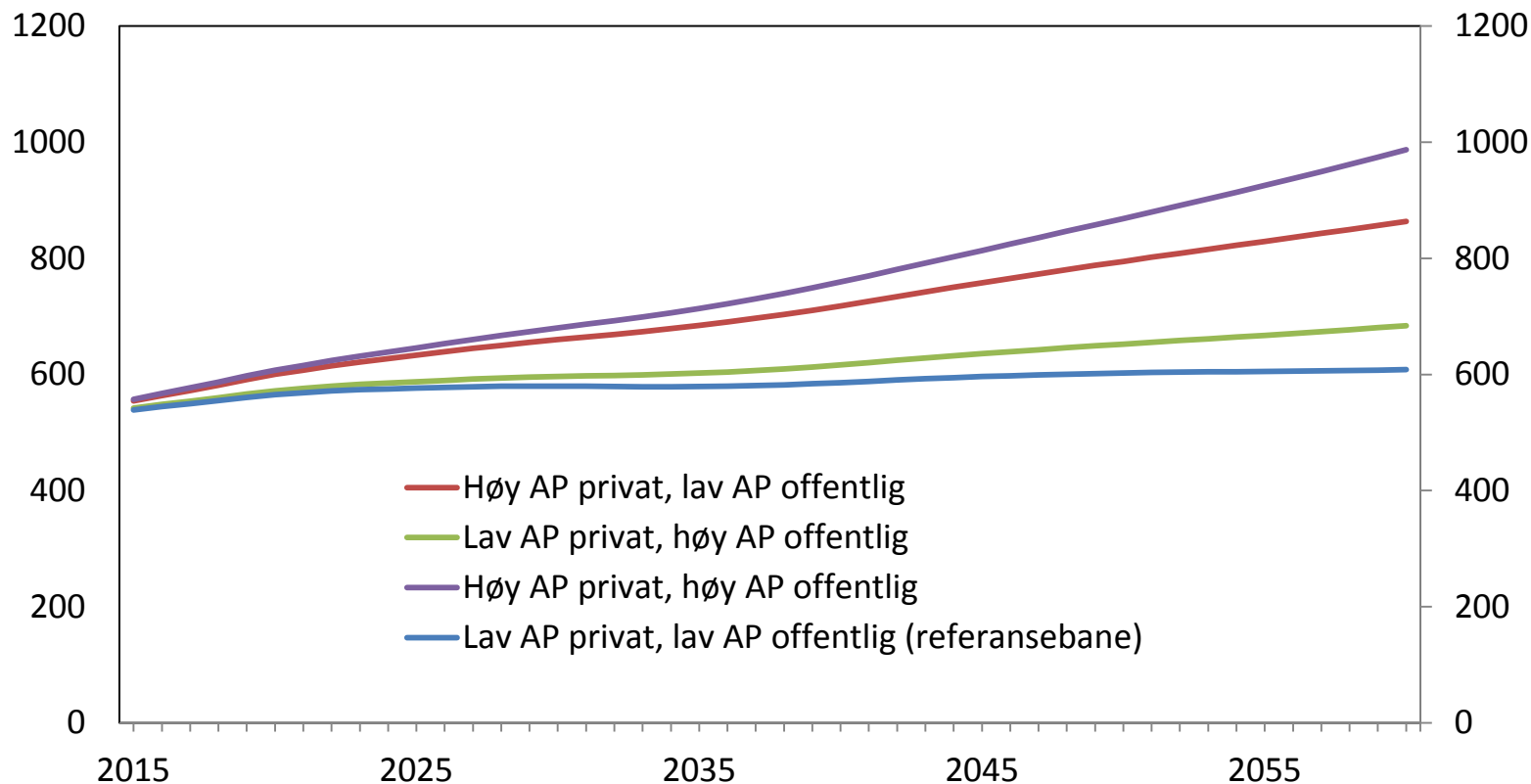
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Vi kan ikke fortsette som før

- Scenarier med videreføring av siste 10-års produktivitetstilvekst, lav sysselsettingsvekst og sterk vekst i helse og omsorg
 - Stagnasjon i privat verdiskapning per innbygger
 - Store offentlige underskudd noe fram i tid
 - Høyere produktivitetsvekst i offentlig sektor kritisk for bærekraft i offentlige finanser

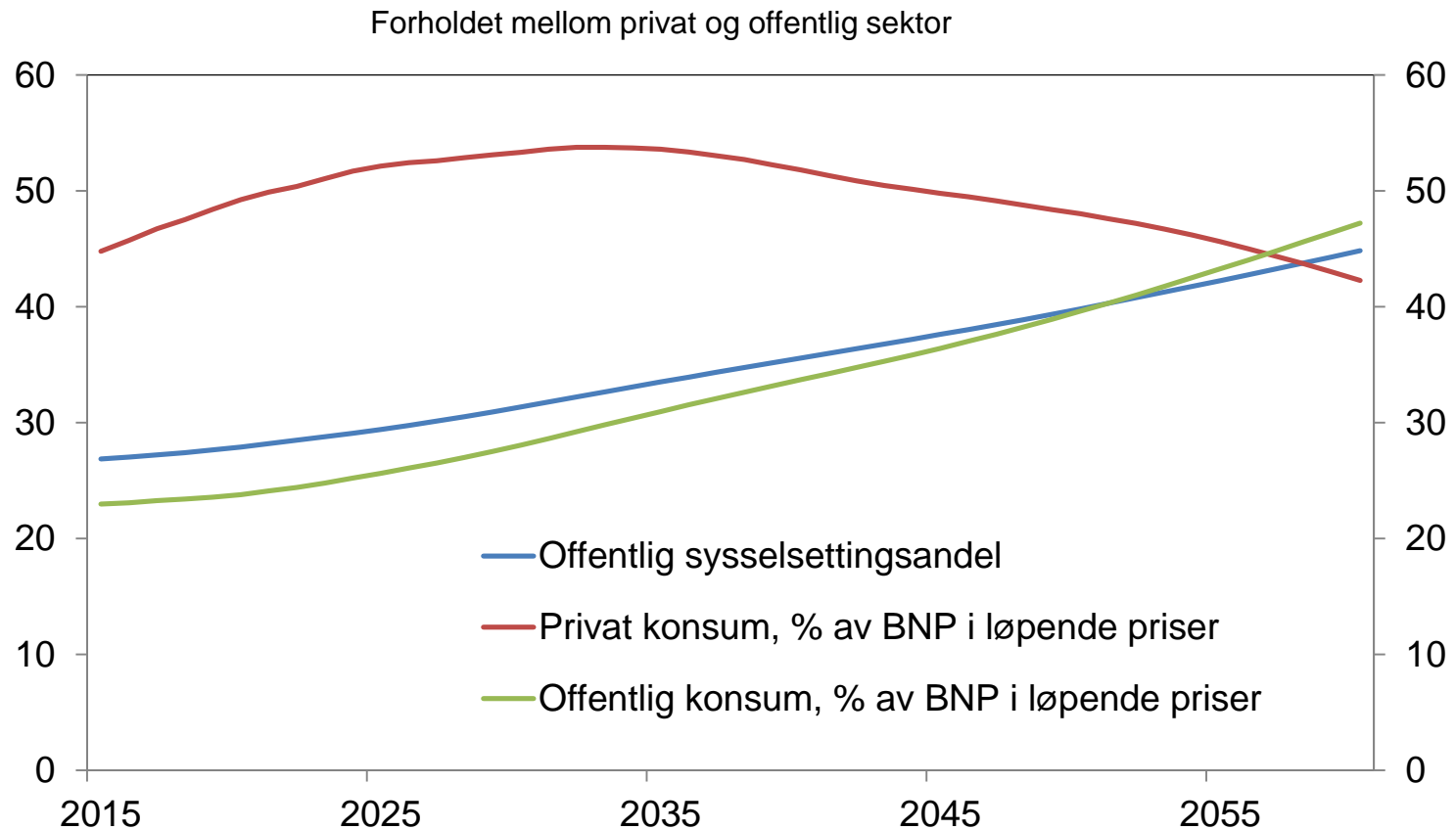
Inntektsveksten drives av produktivitsveksten

BNP per innbygger for ulik produktivitsvekst, 1000 2010-kroner

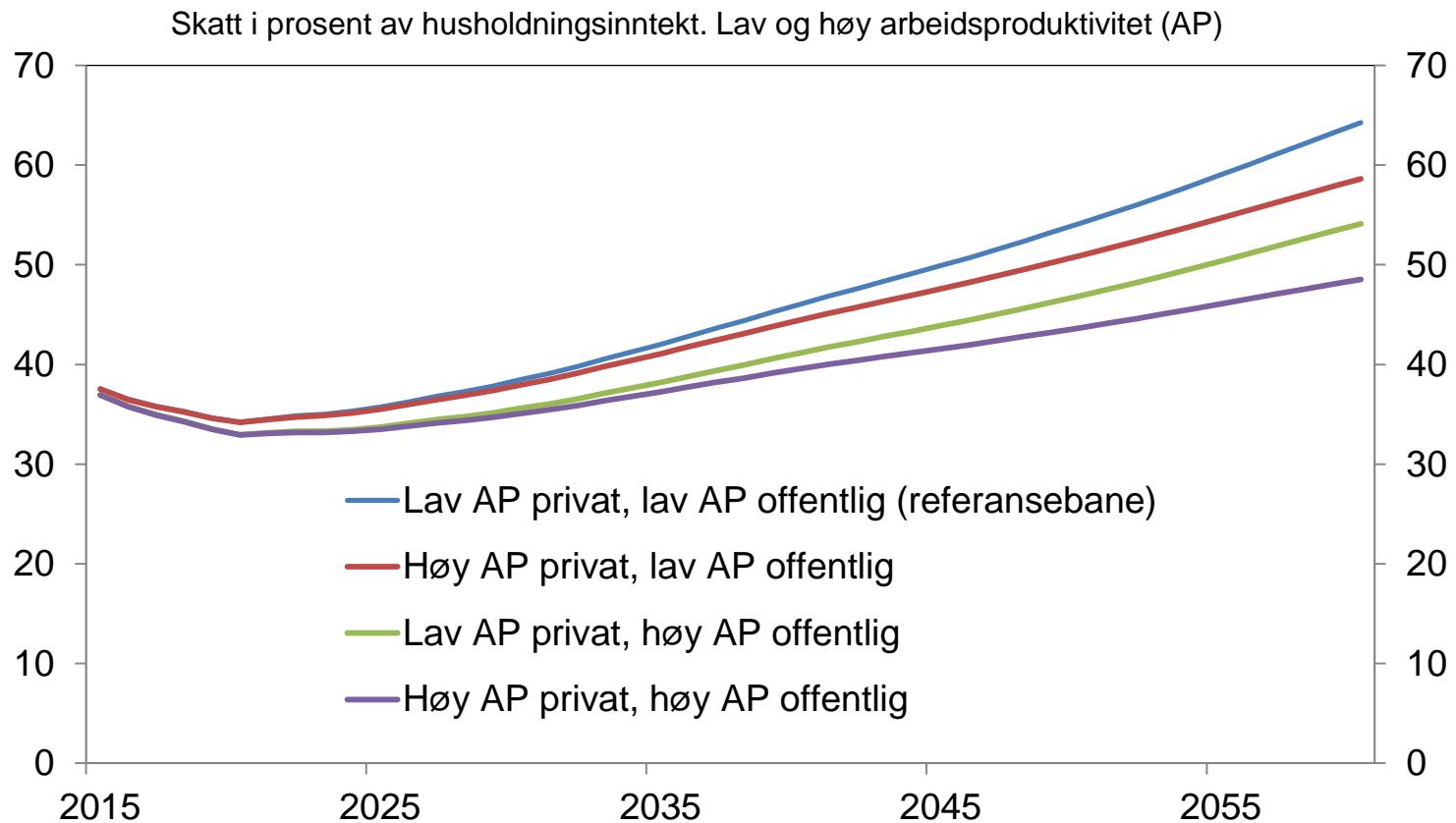
Kilde: Holmøy og Strøm (2016).

Økt ressursbruk i helse/ omsorg på bekostning av privat forbruk

Kilde: Holmøy og Strøm (2016).

Må de unge betale dobbelt så mye skatt som foreldrene?

Kilde: Holmøy og Strøm (2016).

Ressursrikdommens forbannelse?

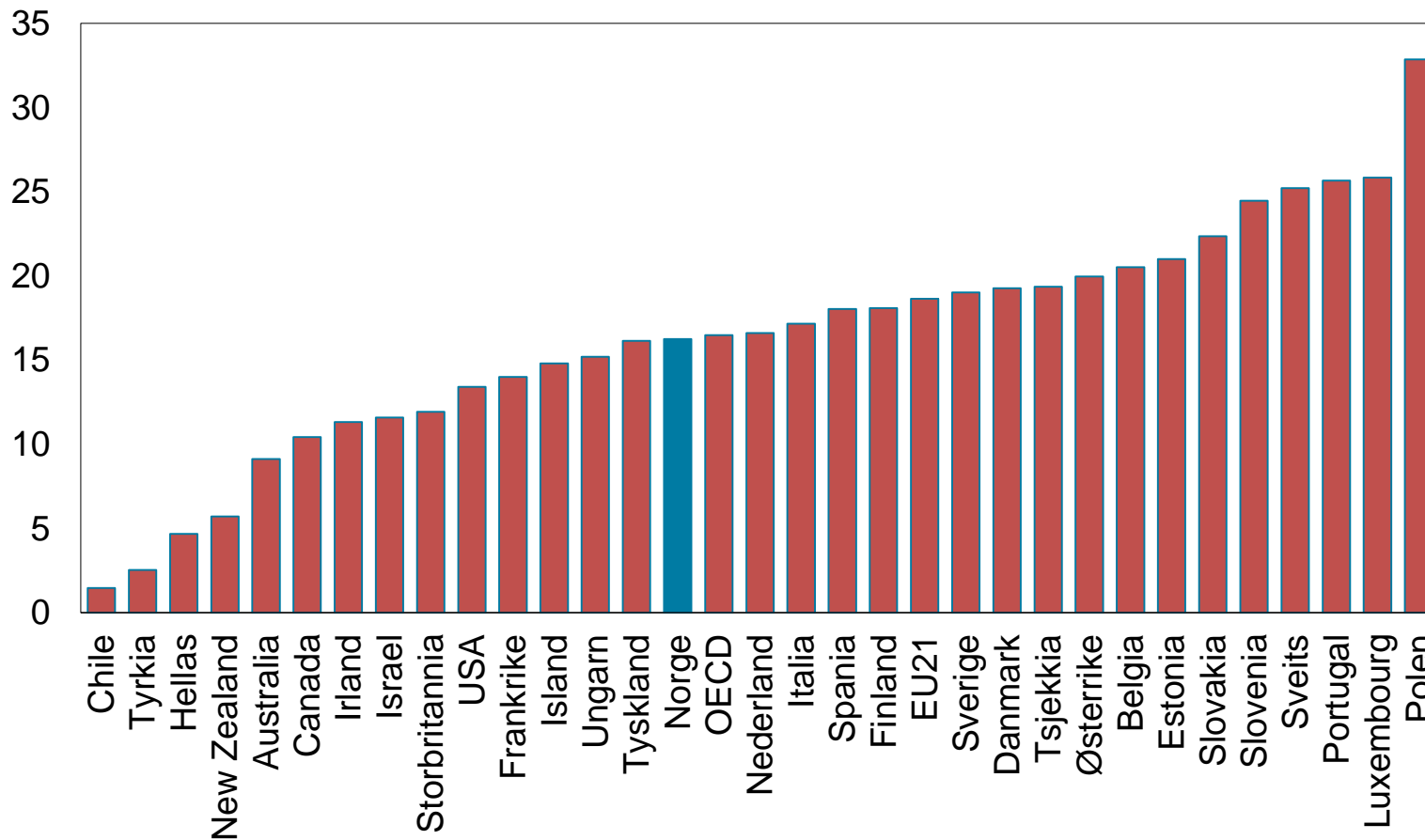
- Fastlands-Norge har holdt høy produktivitetsvekst med ressursøkonomi til 2005
- 'Hollandsk syke' krevde kraftig omstillingsprogram i Nederland
- Er veksten i offentlig sektor og et velferdssystem finansiert med naturressursinntekt bærekraftig?
- Har ressursrikdom svekket utdanning?
- Har ressursrikdom svekket fokus på kvalitet i forskning, infrastruktur og teknologibruk?
- Har ressursrikdom svekket innovasjon, nyetablering og entreprenørskap?

Tema I

Kunnskapsproduksjonen:
Kvalitetsproblem
Lite innovasjon

Vi har ikke spesielt høyt utdanningsnivå

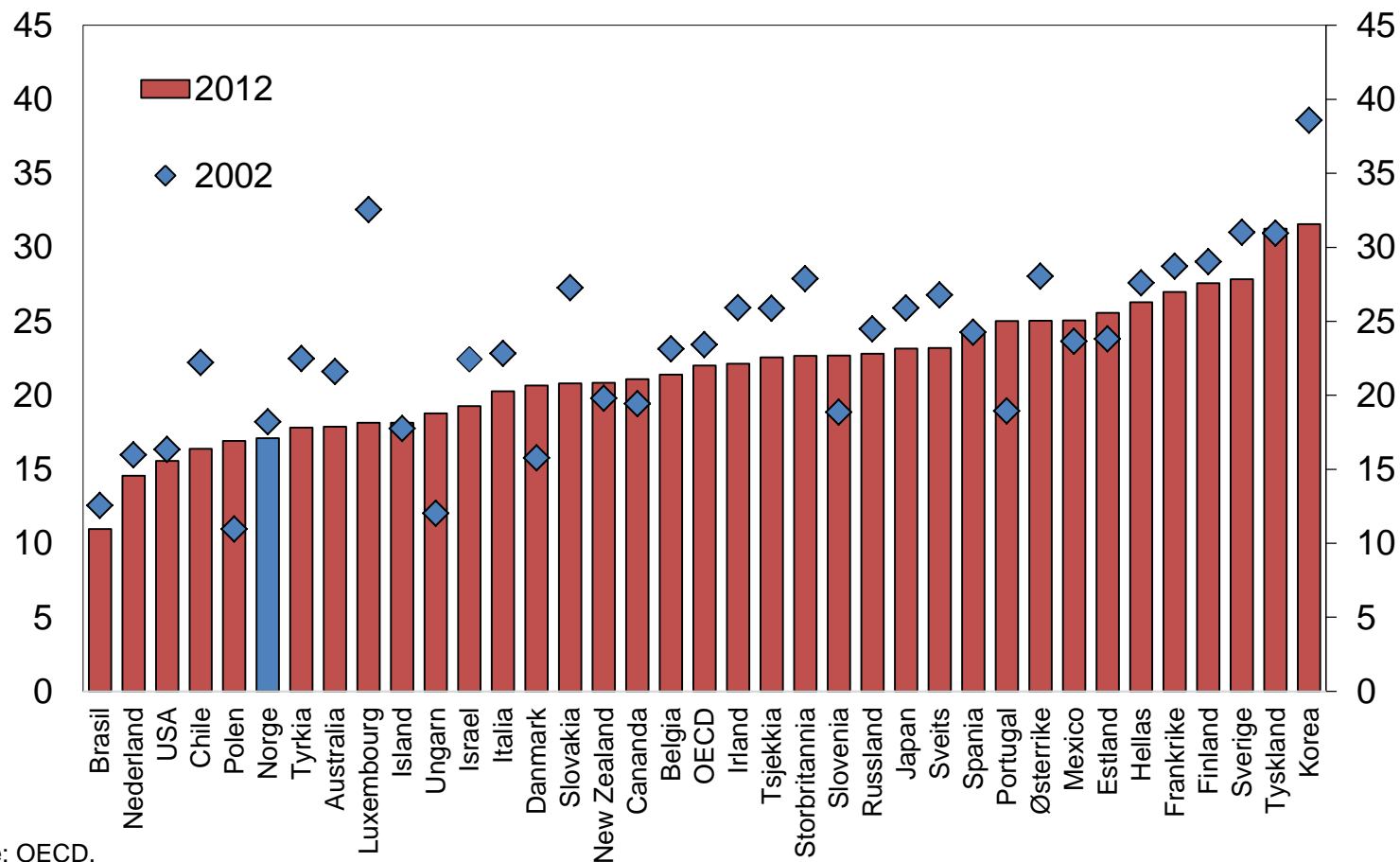
Andel med master- eller doktorgrad. Andel av befolkningen (30-34 år)

Kilde: OECD.

Vi skiller oss ut med lite «tunge» fag

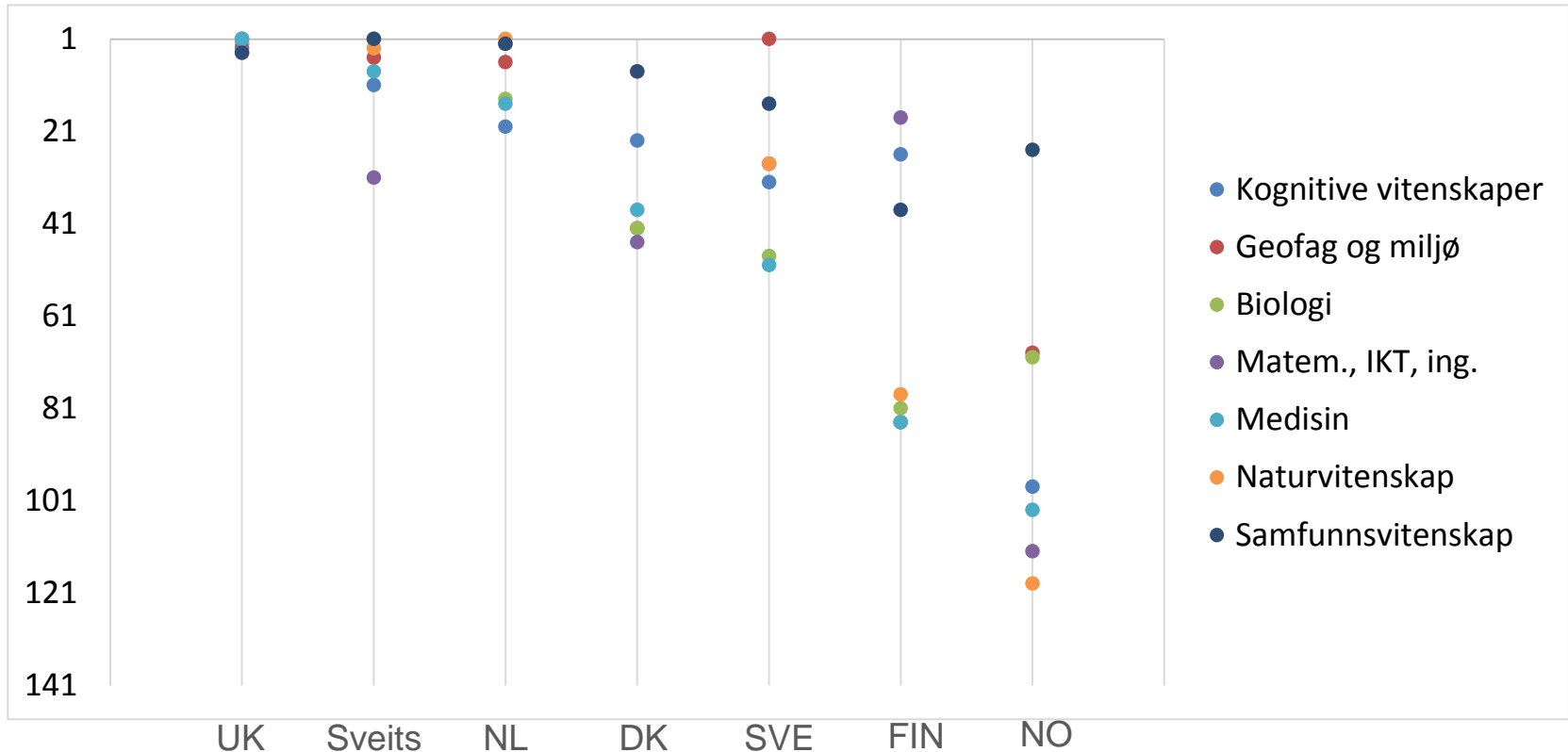
Andel uteksaminerte med matematikk-, naturfag- og teknologiutdanning av alle uteksaminerte

Kilde: OECD.

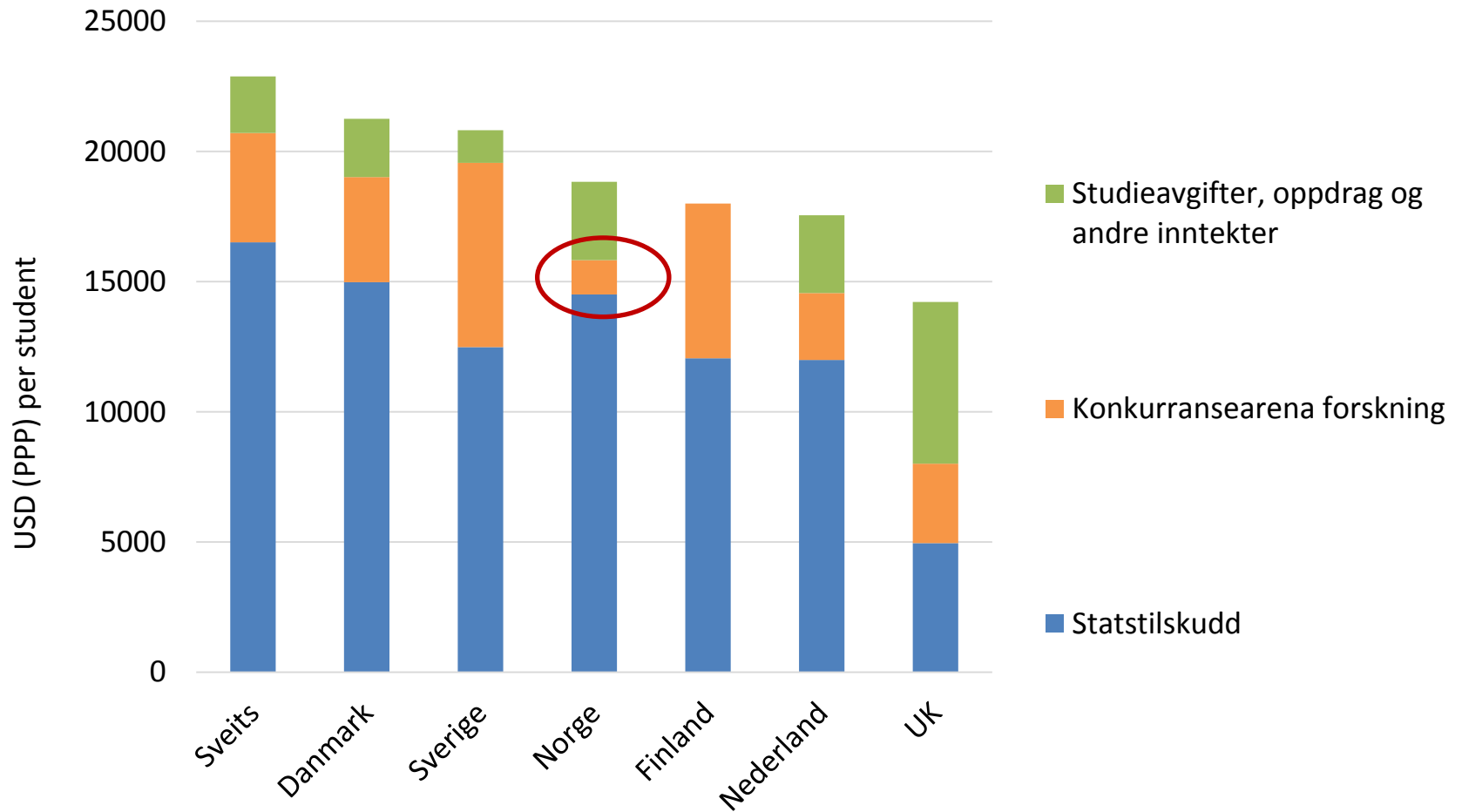
Vi mangler toppuniversiteter

Landets beste plassering blant europeiske universiteter. Basert på gjennomsnittlig siteringsrate innenfor hvert fagområde

Kilde: Leiden.

Norsk UH-sektor konkurrerer for lite

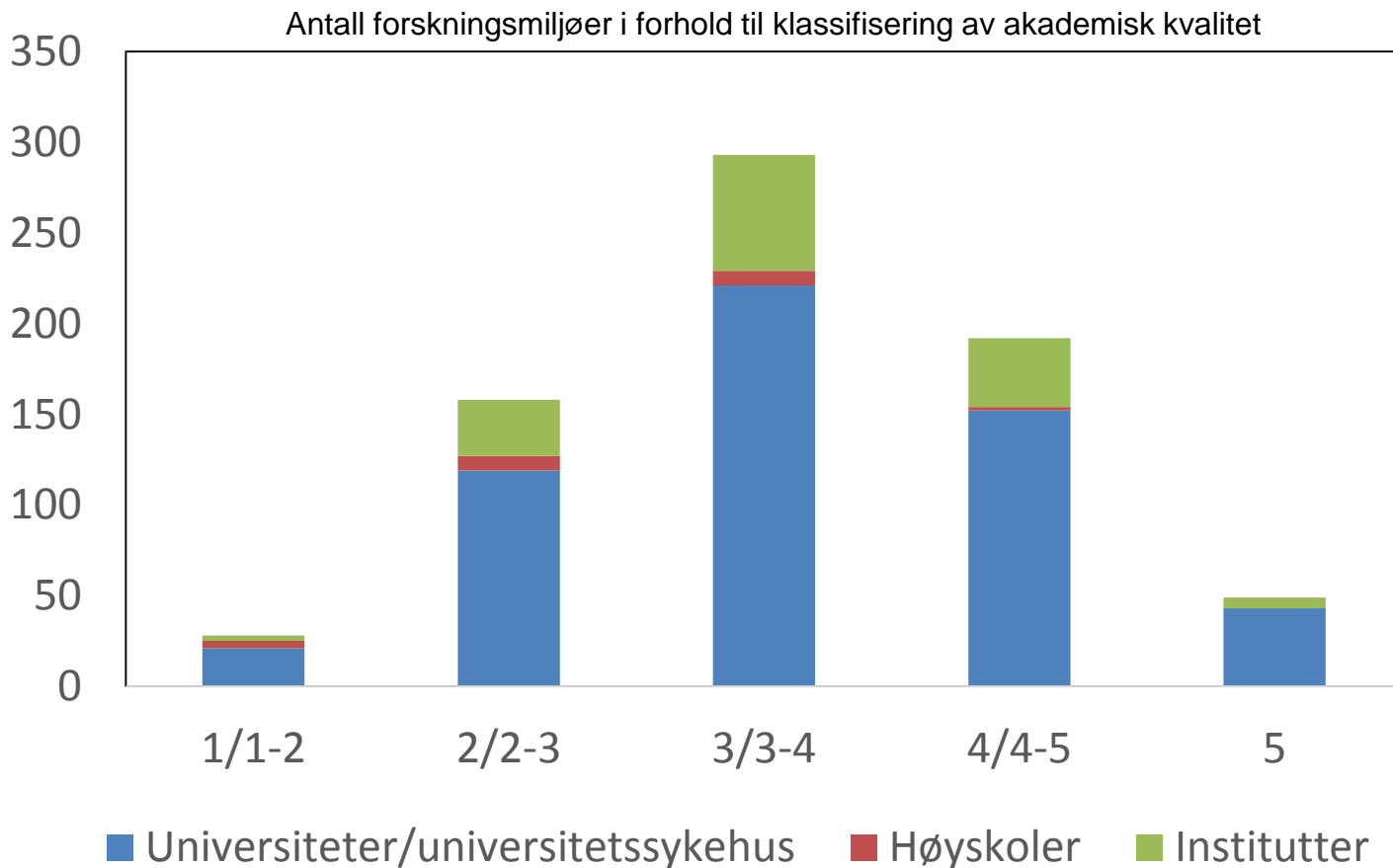

Kilde: Produktivitetskommisjonen.

Kunnskapsproduksjonen

- Forsterk strukturreformen, lag topp universiteter
- Premier kvalitet foran kvantitet, finansiering etter fagfelle vurdering og konkurranse
- Mer realfag/teknologifag og master/phd
- Sterkere autonomi og handlingsrom for institusjonene
- Incentiver til studentene, belønning av gjennomføring og kvalitet

Mange svake forskningsmiljøer, få verdensledende

5=Excellent: International front position

4=Very good: High degree of originality, international publications, high productivity, very relevant to the field internationally.

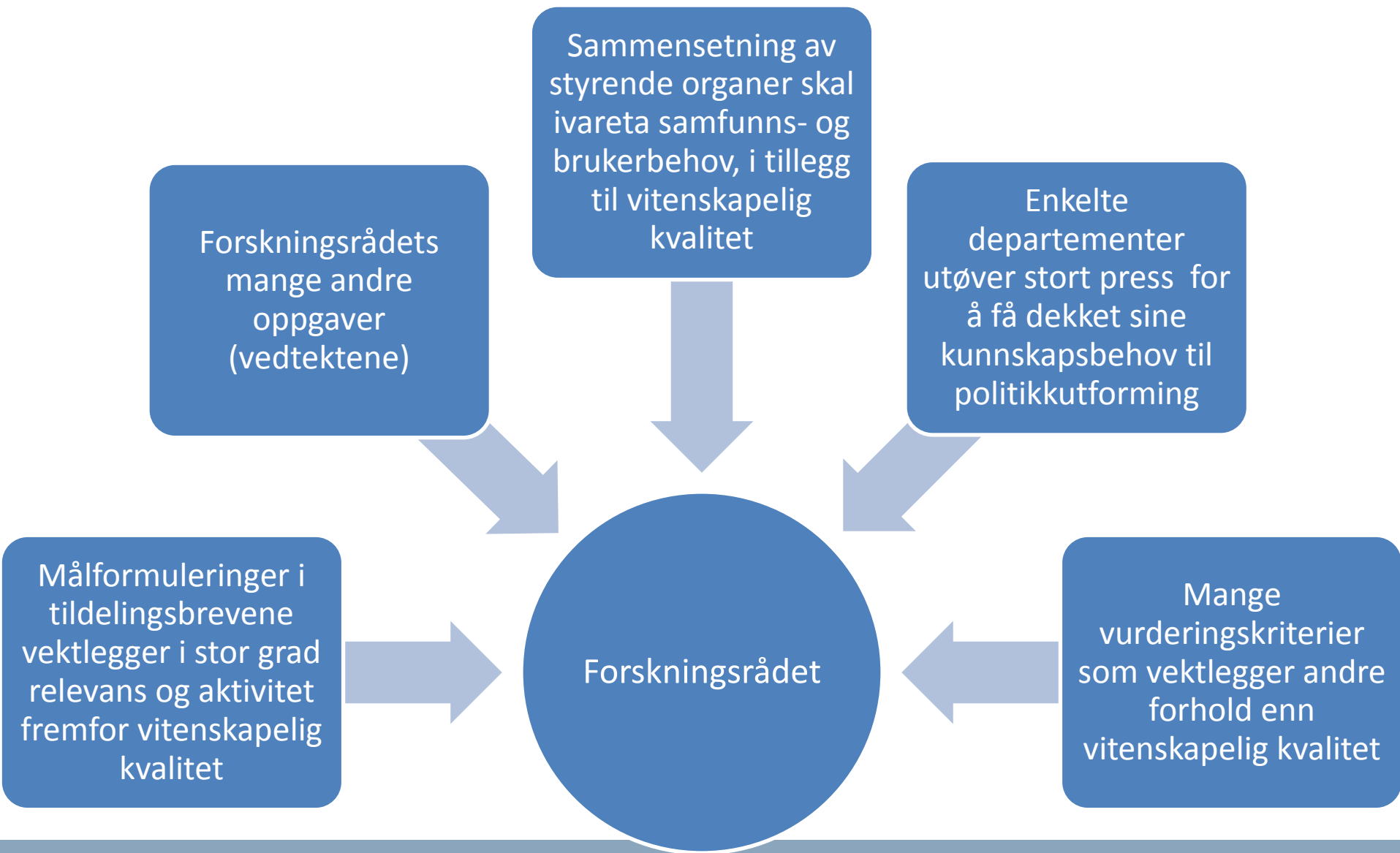
3=Good: The standard normally to be expected.

2=Fair: Acceptable quality, modest international profile, much routine work, no original contributions to the field.

1=Weak: Quality below good standards, meagre publication profile, no original research, little relevance to problem solving.

Kilder: Produktivitetskommisjonen, basert på Forskningsrådets fagevalueringer.

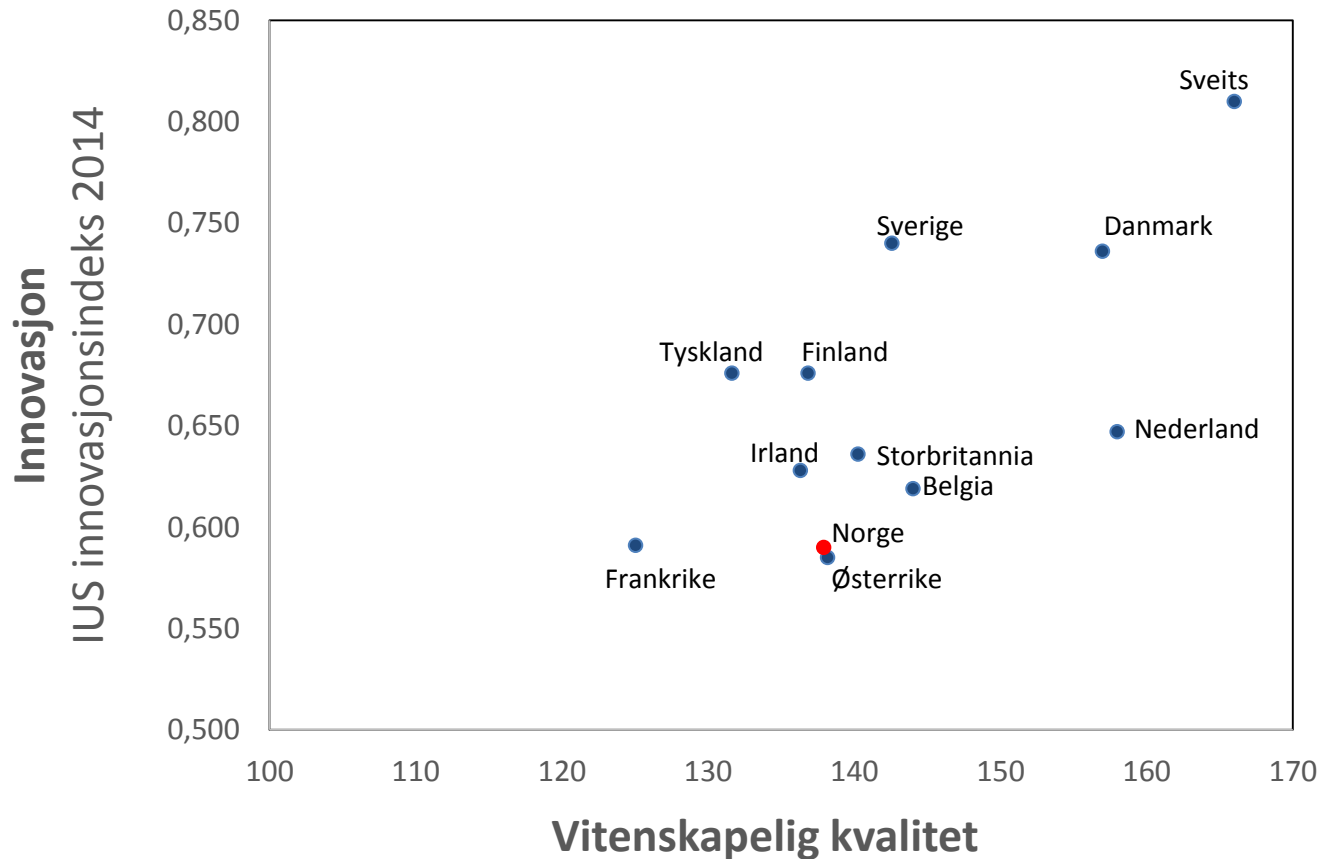
Forskningskvalitet under press

Forskningsssystemet

- Fra skjermet til åpen forskningssektor, ikke lukket nasjonalt forskningsmarked
- Sterkere forskningspolitisk ledelse rettet mot vitenskapelig kvalitet, avvikle sektorprinsipp
- Lag få toppinstitusjoner, koblet til UH
- Finansiering med konkurranse og fagfellevurdering
- Mer kreativ destruksjon, legg ned forskning som ikke leverer
- Revurdere organisering av oppdrag-/temaforskning, andre land skiller vitenskapelig kvalitet og anvendelse

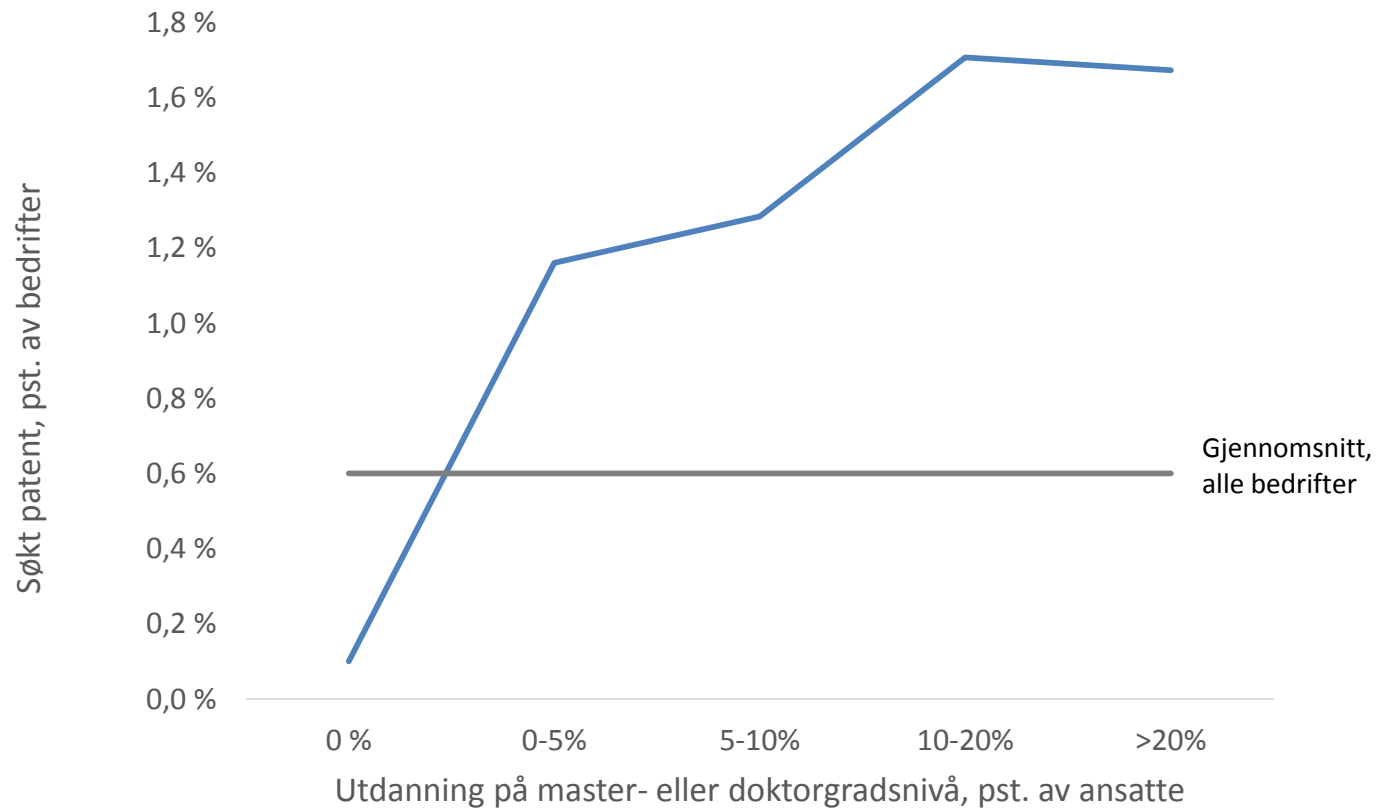
Norge langt fra beste praksis på akse høy vitenskapelig kvalitet-innovasjon

Gjennomsnittlig siteringsindeks, vitenskapelige publikasjoner 2010-2013, fagjustert

Kilde: Indikatorrapporten 2015.

Sterk sammenheng mellom kompetanse og innovasjon

Kilde: Klemetsen 2015.

Den store innovasjonspolitikken

- Høyere forskningskvalitet og tilgang til global kunnskap styrker næringslivet
- Velkommen til automatisering, robotisering, digitalisering, delingsøkonomi
- Slippe til internasjonale selskaper og investorer
- Sterkere kobling mellom kompetanse på universiteter/høgskoler og næringsliv
- Mer kompetent kapital
- Skattesystem som fremmer arbeidsinnsats og næringslivsinvesteringer
- Attraktive byer utvikler og utveksler kompetanse

Tema II

Arbeidsliv:

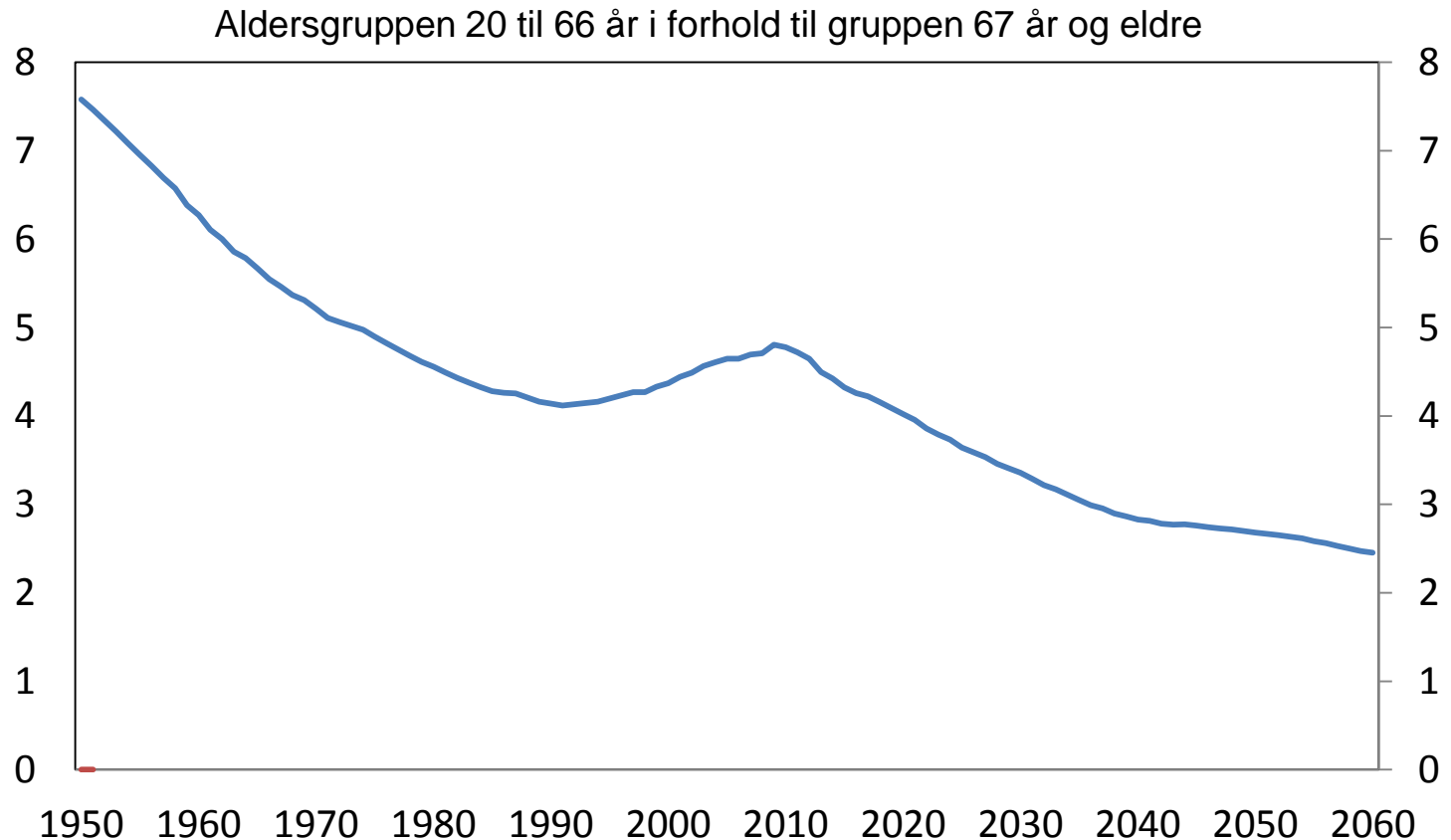
Teknologitilpasning

Utenforskapet

Arbeidsmarkedet i omstilling

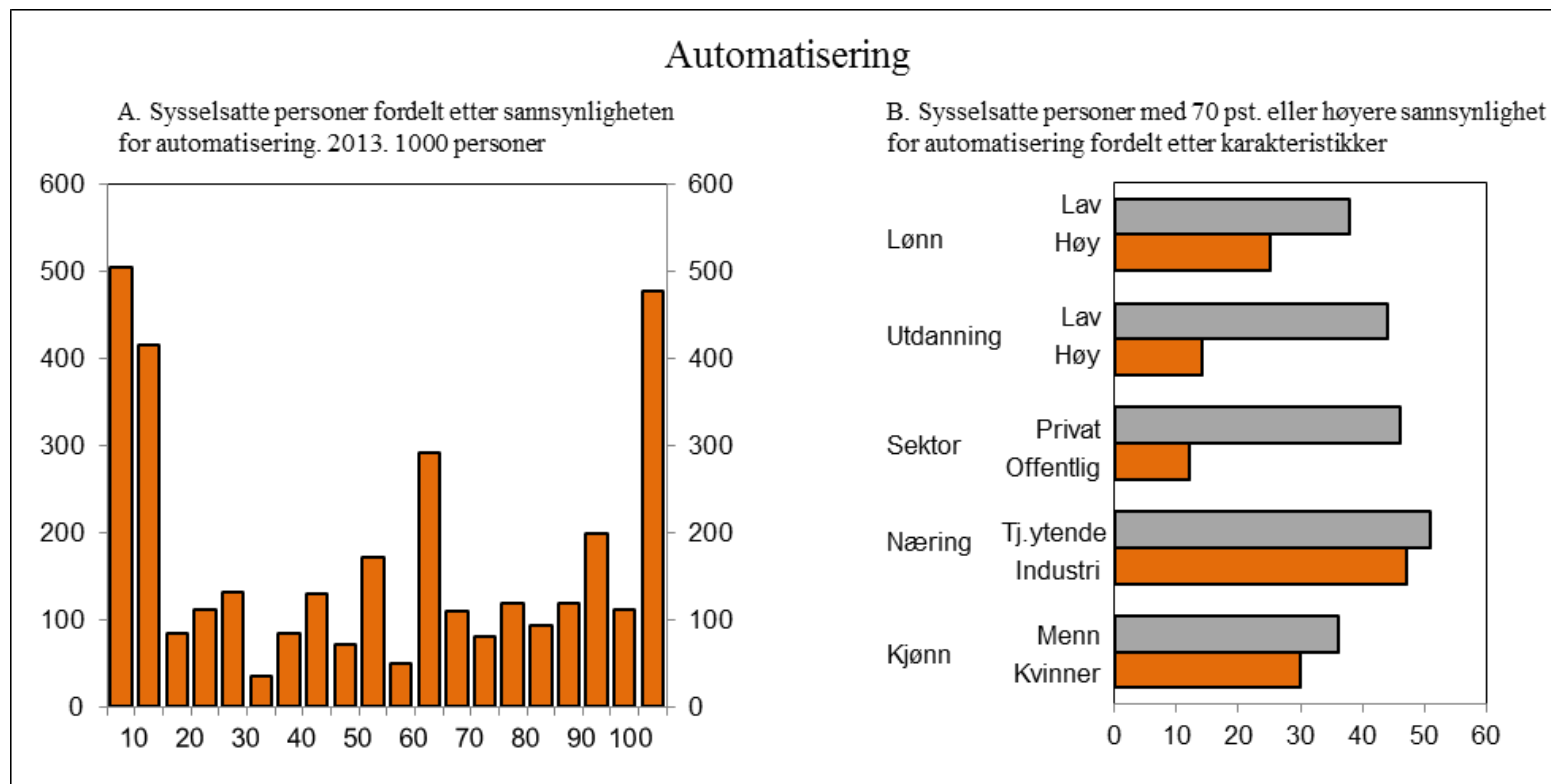
- Globalisering, arbeidsinnvandring og flyktninger vil kreve tilpasning
- Automatisering, digitalisering og delingsøkonomi vil true jobber, men også skape nye
- Polarisering innebærer større gap mellom topp og bunn, lavlønns-/lavkvalifikasjons-marked vokser fram
- Økning i antall eldre reduserer arbeidsinnsatsen per innbygger

Fra yngrebølge til eldre befolkning gir behov for økt arbeidsinnsats

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

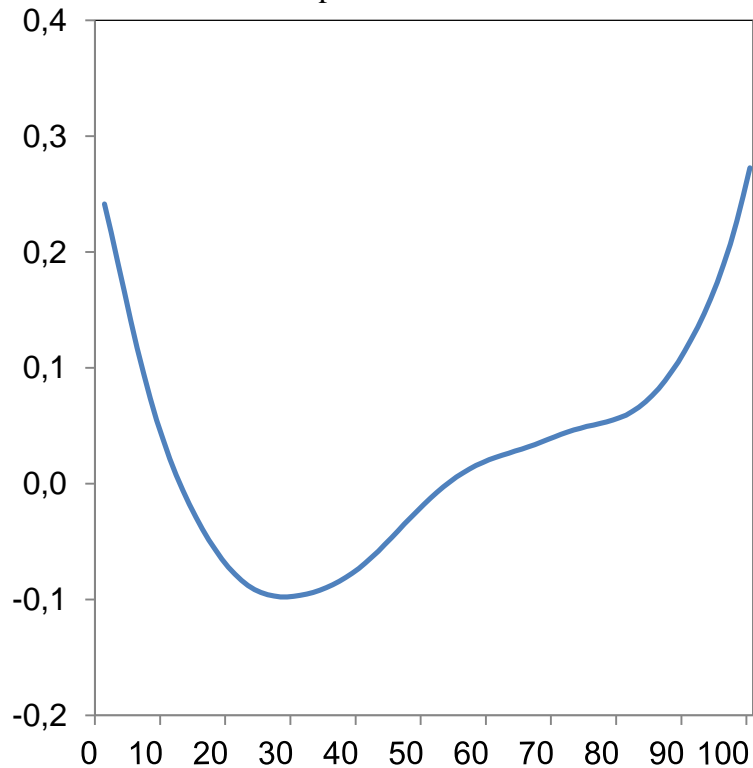
Store strukturelle endringer i arbeidsmarkedet

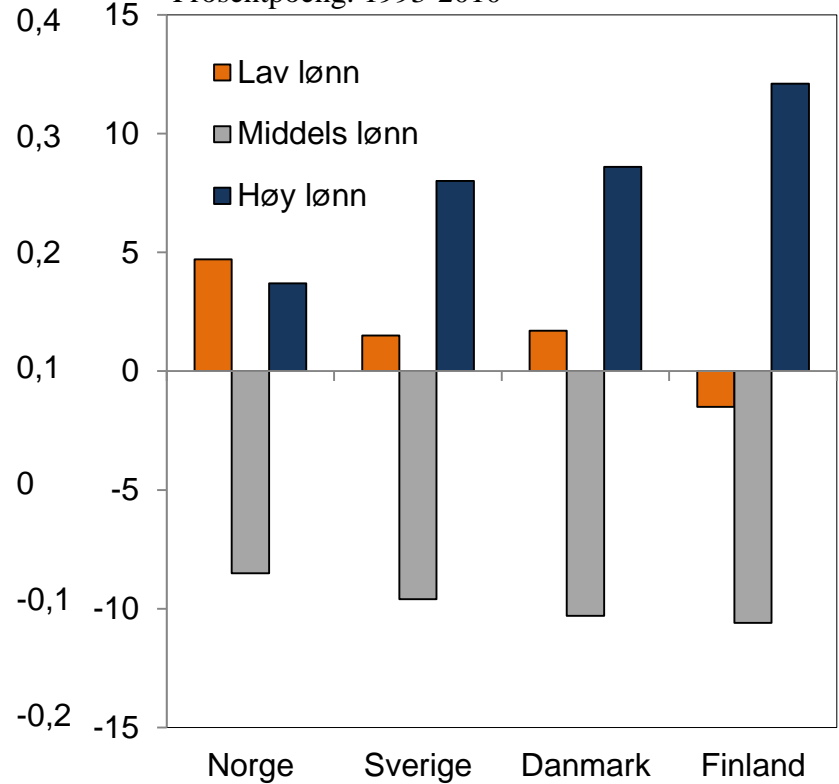
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Polarisering lav-høy kompetanse, press på lønnsstruktur

A. Prosentvis endring i sysselsetting i USA fordelt etter kompetansenivå.¹ 1980-2005

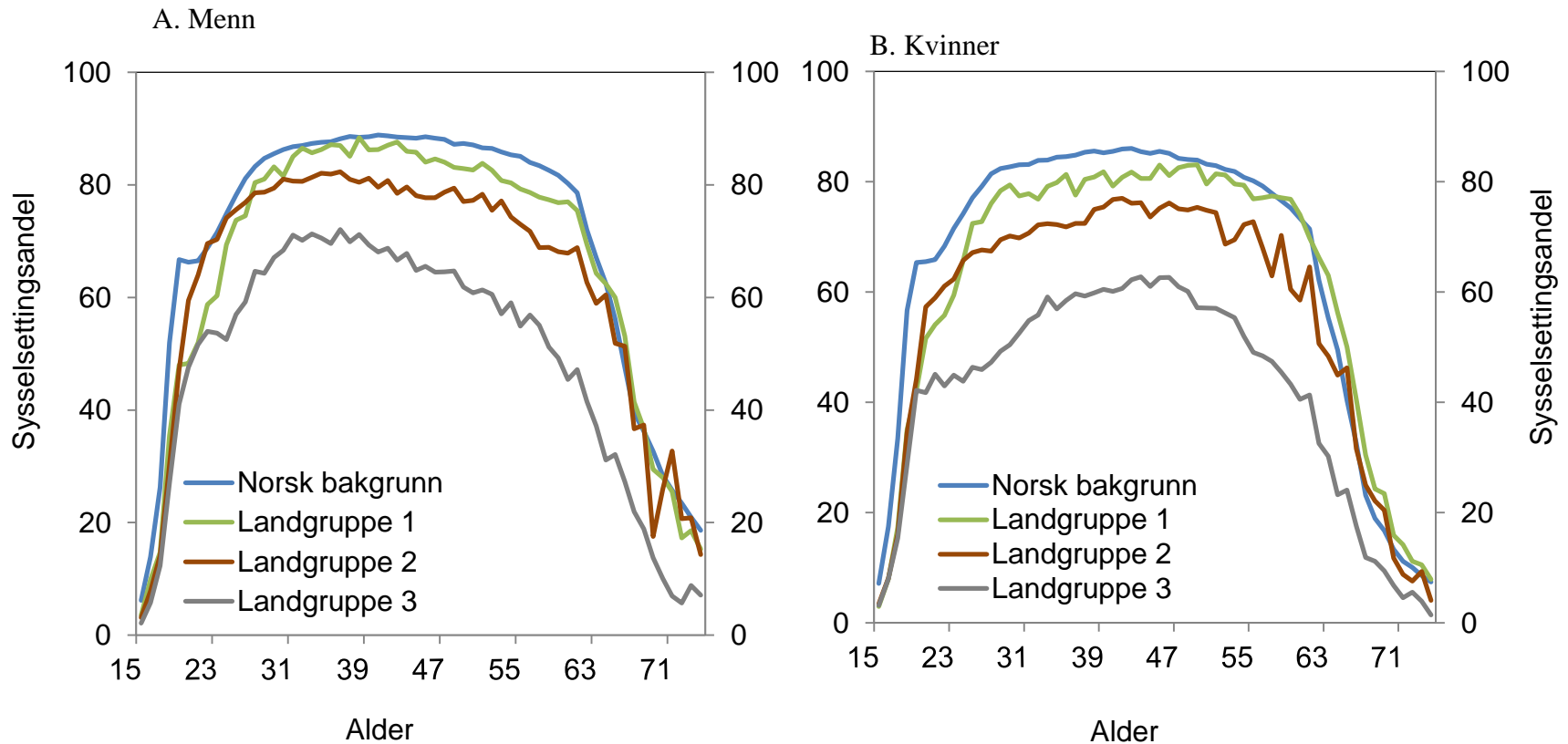

B. Endring i andel sysselsatte fordelt på lønnsgrupper. Prosentpoeng. 1993-2010

Kilder: Autor og Dorn (2013) og Goos m.fl. (2014).

Viktig å lykkes i integreringspolitikken

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Arbeidsmarked for omstilling

- Utvikle kompetanse for ny teknologi og kunnskapsintensive næringer
- Økt mobilitet på arbeidsmarkedet, sikre allokering og utnytting av talent, nye arbeidsmarkedsplattformer
- Reguleringer tilpasses god utnyttelse av arbeidskraften
- Næringspolitikk og reguleringer som fremmer og ikke hemmer omstillingsevnen

Mobilisering av arbeidskraft

- Velferdsordningene må i vesentlig større grad enn i dag støtte opp om arbeids- og aktivitetslinja
- Tilstrømming til uførhet må begrenses med økt arbeidsgiveransvar for sykelønn
- Strengere krav til aktivitet for å få ungdom inn i arbeidsmarkedet
- Incentivene til å stå i lengre i arbeid bør styrkes: pensjonsordninger, avvikling av seniorgoder, fjerning av tidlige aldersgrenser
- Få flyktningene i arbeid, opplæring, godkjenningsordninger, økonomiske betingelser, penger versus tjenester

Tema III

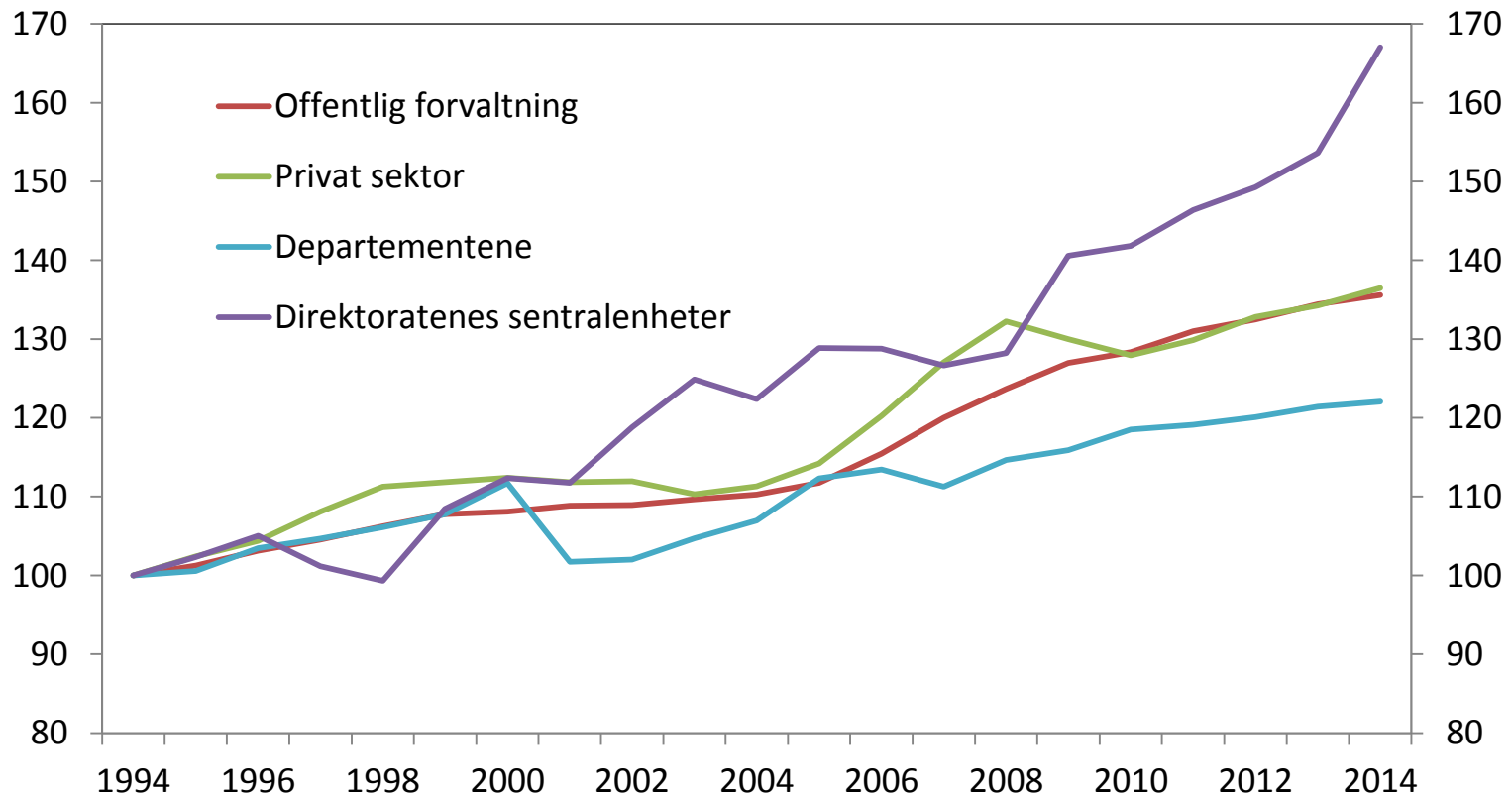
Offentlig sektor:
Stort potensial for
effektivisering

Offentlig ressursbruk - diagnose

- Internasjonale sammenligninger viser stor ressursbruk med middels gode resultater
- Store forskjeller, ta ut effektiviseringspotensialet, sats på 'beste praksis'
- Fastlåste strukturer, kommunestruktur og distriktspolitikk tar ikke ut gevinstene ved byorganisering
- Store investeringer med lav samfunnsøkonomisk lønnsomhet, store og kontinuerlige overskridelser
- Lite systematisk bruk av digital kommunikasjon og moderne teknologi, inkl. velferdsteknologi

Sterk byråkrativøkst

Privat og offentlig sysselsetting. Indeks. 1994=100

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

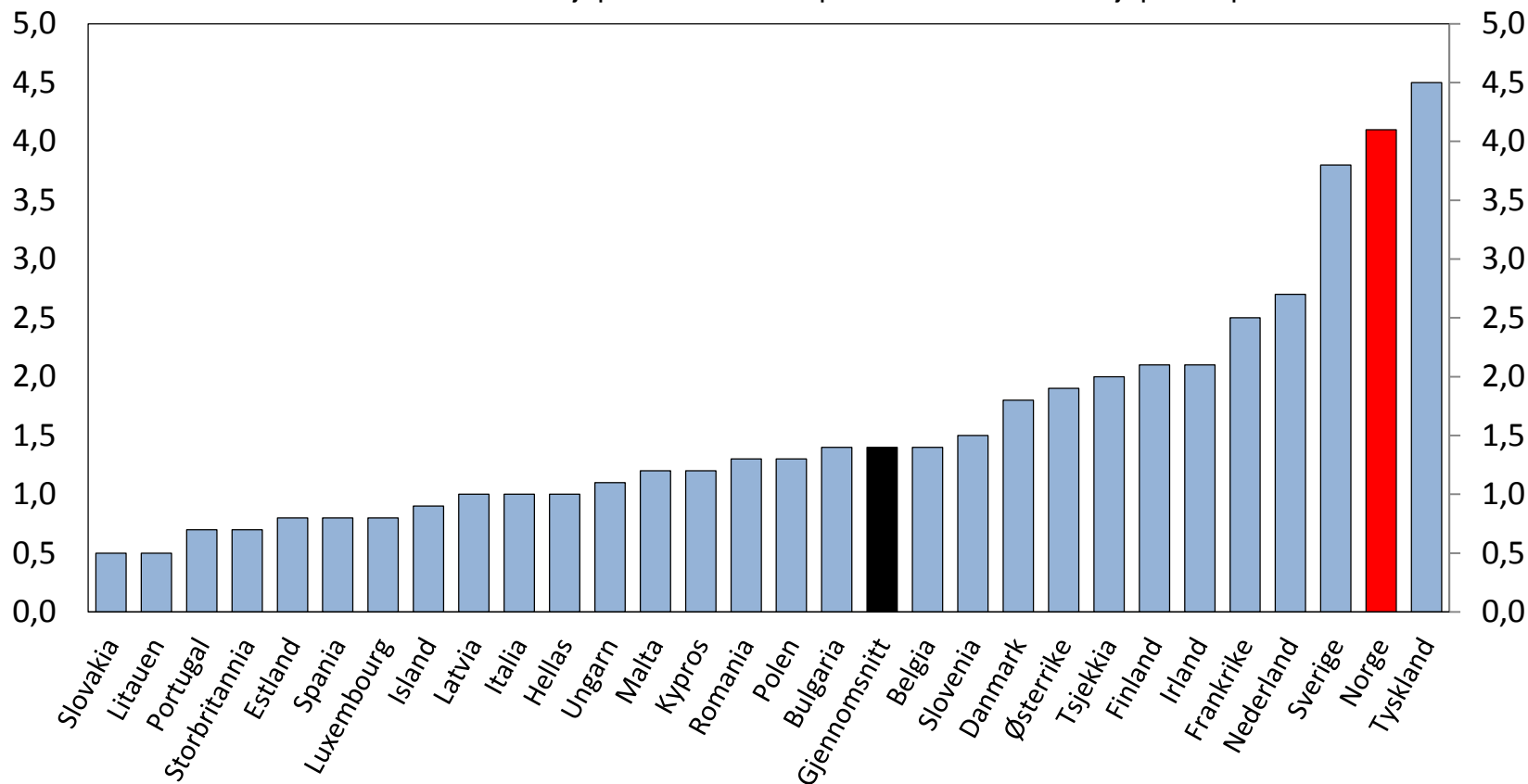
Svært komplisert regionstruktur

Statlig organ	Oslo	Akershus	Østfold	Hedemark	Oppland	B-rud	Vestfold	T-mark	A-Agder	V-Agder	R-land	H-land	S & F	M & R	S-Trø	N-Trø	N-land	Troms	F-mark	
NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV	NAV
F-mann	FM		FM	FM	FM	FM	FM	FM	FM		FM	FM	FM	FM	FM	FM	FM	FM	FM	FM
Kartverket	Oslo, A-hus, B-rud			H-mark, O-land			V-fold, T-mark		Agder		R-land	H-land, S&F		M&R	S-Trø	N-Trø	N-land	Troms	F-mark	
Arbeids-tilsynet	Oslo	A-hus og Ø-fold		Indre Østland			Sør-Norge				Vestlandet		Midt-Norge			Nord-Norge				
Mattilsynet	Region 1			Region 2				Region 3				Region 4			Region 5					
Toll	Oslo og A-hus		Øst			Sør				Vest			Midt		Nord					
IMDI	Øst			Indre Øst			Øst	Sør			Vest		Midt		Nord					
Skatteetaten	Øst				Sør				Vest		Midt		Nord							
Vegvesenet	Øst				Sør				Vest		Midt		Nord							
Helseregion	Sør-Øst						Vest		Midt		Nord									

Kilde: NIVI.

Alt for høye kostnader ved offentlige innkjøp

Administrative kostnader ved innkjøp. Totalkostnad i prosent av samlet innkjøpt beløp

Kilde: PWC.

Effektivitet i offentlig sektor I

- Hardere prioritering, færre mål og gode intensjoner – kan begrense byråkrati
- Kreativ destruksjon, legg ned aktiviteter for å gi plass til nye
- Handlingsrom og handlingsevne i offentlige virksomheter
- Gevinstrealisering, la virksomhetene beholde gevinster ved effektivisering
- Opprydding i sektorisering og regionnivå, samspill stat-kommune

Effektivitet i offentlig sektor II

- Nasjonale krav til infrastruktur, ikke sum av lokale prosjekter
- Større fylker bygd rundt regionbyer, sterkere koordinering av fylkesmann
- Samordning for digital kommunikasjon, fellesløsninger for innbyggerne
- Teknologiløft i omsorg, skole og offentlige tjenester
- Samordning for effektive og innovative offentlige innkjøp

Langsiktig produktivitsvekst

- Vendepunktet er en utfordring for vekst i verdiskaping og offentlig bærekraft
- Hovedsvaret er høyere produktivitsvekst
- Vi må forbedre kunnskapsproduksjon og infrastruktur – fast og digital
- Den store innovasjonspolitikken må legge til rette for kunnskapsøkonomi
- Effektivisering av offentlig sektor for å gi rom til privat verdiskaping